

Review

Health service providers' viewpoint about awareness and observation of patients' rights in Iran: A systematic review

Ehsan Abedini¹, Mahmood Moosazadeh², Ghasem Abedi^{3*}, Farideh Rostami⁴, Jalil Shojaee⁵

1. PhD Candidate, Health Sciences Research Center, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran.
  2. Assistant Professor, Health Sciences Research Center, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran.
  3. Associate Professor, Faculty of Health, Health Sciences Research Center, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran.
  4. MSc in Health Care Management, Health Sciences Research Center, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran.
  5. PhD Candidate, Health Sciences Research Center, Faculty of Health, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran.
- *. Corresponding Author: E-mail: Iq134589@yahoo.com

(Received 14 January 2016; Accepted 18 August 2016)

Abstract

Reported rates of awareness and observation of patient's rights inside the country are very different. Likely in this regard, a systematic review can present a closer detail and coordination of subject to better decision-making and policy. So, this systematic review study was performed to determine the health services providers' viewpoint about the awareness and observation of patient's rights in Iran.

Iranian prior related studies published in inner and outer databases were searched with keywords such as; patient's rights, patient's rights in Iran, patient bill of right, patient bill Iran and its equivalent Persian word and finally, relevant documents were entered to the study using systematic review studies criteria.

Health service providers' average awareness of patient's rights was variable from 5.1 to 95.5 percent and also was variable for patient's rights charter from 1.8 to 93 percent. In other words, health service providers' overall awareness rate was 34.5 percent in good level, 46 percent in moderate percent and 19.5 percent in weak level. Also, health service providers' overall observation rate was 72.5 percent.

Simple review of studied documents in this survey showed that average awareness of patient's rights places in low level. So, the compilation of comprehensive educational program in the form of training employee must recurrently consider with the health policy makers till reach to the acceptable level in Iran.

Keywords: patient's rights, awareness, observation, service providers, health.

J Clin Exc 2016; 5(1): 35-49 (Persian).

آگاهی و رعایت حقوق بیمار از منظر ارائه‌دهندگان خدمات سلامت در ایران- مطالعه مروری

احسان عابدینی^{۱*}، محمود موسی‌زاده^۲، قاسم عابدی^۳، فریده رستمی^۴، جلیل شجاعی^۵

چکیده

مطالعات متعدد انجام شده در ارتباط با وضعیت حقوق بیمار در بیمارستان‌های ایران، حکایت از تنوع و گستردگی پژوهش‌های اولیه مرتبط با میزان آگاهی (از) و میزان رعایت حقوق بیمار دارد. از این رو، مطالعه حاضر به منظور فراهم نمودن اطلاعات جامع جهت استفاده در عرصه سیاست‌گذاری سلامت، با بهره‌گیری از ضوابط مرور ساختاریافته، به بررسی وضعیت آگاهی و رعایت حقوق بیمار از منظر ارائه‌دهندگان خدمات سلامت در بیمارستان‌های ایران پرداخته است. با استفاده از کلیدواژه‌های حقوق بیمار (Right Patient's)، حقوق بیمار در ایران (Patient's Right in Iran)، منشور حقوق بیمار (Patient Bill of Right)، منشور حقوق بیمار ایرانی (Iranian Patients' Bill) نسبت به جستجوی مقالات مرتبط در پایگاه‌های اطلاعاتی همچون Magiran, SID, Iranmedex, Scopus, Science Direct و Irandoc اقدام شد و با بهره‌گیری از روند مطالعات مرور ساختاریافته، اطلاعات موردنظر به مطالعه راه یافت. متوسط میزان آگاهی ارائه‌دهندگان خدمت از منشور حقوق بیمار از ۵/۱ تا ۹۵/۵ درصد و میانگین میزان رعایت منشور حقوق بیمار از ۱/۸ تا ۹۳ درصد متغیر بوده است. در ۲۴ مطالعه‌ی مربوط به سنجش میزان آگاهی، سطح آگاهی ضعیف (کمتر از ۳۳/۳ درصد) در ۱۱ مطالعه مشاهده شد. از ۱۵ مطالعه‌ای مربوط به میزان رعایت حقوق بیمار، ۱۴ مورد (۹۳/۳ درصد) رعایت آن را گزارش نمودند. مرور ساده مستندات مطالعه شده در این بررسی نشان داد که میزان آگاهی از منشور حقوق بیمار در اغلب مطالعات، بالاتر از میانگین بوده و منشور حقوق بیمار در اغلب مطالعات رعایت شده است.

واژه‌های کلیدی: حقوق بیمار، آگاهی، رعایت، ارائه‌دهندگان خدمات، سلامت.

مقدمه

عبارت است از تکالیفی از قبیل رعایت نیازهای جسمی، روانی، معنوی و اجتماعی مشروع و معقول در قالب استانداردها، قوانین و مقررات درمانی که ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی (افرادی که در یکی از حرف پزشکی مشغول به کار هستند).

حقوق بیمار به‌عنوان یکی از محورهای شاخص در تعریف استانداردها جهت اعمال حاکمیت خدمات بالینی به‌منظور جلوگیری از قرار گرفتن بیماران در معرض تخلفات و نقاط ضعف نظام بهداشتی و درمانی، از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است (۲،۱). حقوق بیمار

۱. دانشجوی دکتری پژوهشی، مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، مازندران، ساری، ایران.

۲. دکترای اپیدمیولوژی، مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، مازندران، ساری، ایران.

۳. دکترای مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، مازندران، ساری، ایران.

۴. کارشناس ارشد مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، مازندران، ساری، ایران.

۵. دانشجوی دکتری پژوهشی، مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، مازندران، ساری، ایران.

* نویسنده مسئول: مازندران، ساری، جاده دریا، مجتمع پیامبر اعظم (ص)، مرکز تحقیقات علوم بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی مازندران. E-mail: Iq134589@yahoo.com

© تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۲۴ تاریخ ارجاع جهت اصلاحات: ۱۳۹۵/۴/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۵/۲۸

اعم از مدیران و مسئولین مراکز بهداشتی و درمانی، پزشکان، پرستاران، توانبخشان و سایر درمانگران) در قبال گیرندگان آن خدمات (بیماران) برعهده دارند(۳).

بهرمندی از خدمات نظام سلامت، مستلزم دانش، آگاهی کافی و شناخت موقعیت‌هایی است که سبب رضایت از کسب مطلوب‌ترین خدمات می‌گردد. آگاهی، تأثیر بسزایی در تعامل بین ارائه‌دهندگان و گیرندگان خدمت و نهایتاً تأمین رضایت و دیدگاه مثبت ارائه‌دهندگان بر جنبه‌های مختلف مداخلات دارد و شرایط مطلوب‌تری را برای ارائه خدمات سریع‌تر و کامل‌تر فراهم می‌سازد(۴). در حال حاضر اقشار جامعه بیش از پیش از حقوق خود آگاهی پیدا کرده‌اند و مبادرت به ادعای حقوقی در زمینه بهداشت و درمان می‌کنند لذا اهمیت آگاهی ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی از مشور حقوق بیمار و رعایت آن در مراکز ارائه خدمات بهداشتی و درمانی نسبت به گذشته فزونی یافته است. این مسئله امری بدیهی است که آگاه نمودن بیماران توسط ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی، سهیم نمودن آن‌ها در تصمیم‌گیری بهداشتی درمانی و محترم شمردن حقوقشان به بهبود آن‌ها سرعت بخشیده و دوره بستری بودن در بیمارستان را به‌طور چشمگیری کاهش می‌دهد. همچنین، احتمال بازگشت مجدد بیمار به بیمارستان را کاهش می‌دهد که از نظر اقتصادی اهمیت بسیار دارد(۵).

مطالعات مختلف انجام شده نشان داده است که بخش عمده‌ای از رضایتمندی بیماران در مراکز درمانی به رعایت حقوق آنان توسط ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی و کمک به آنان برای برآورده ساختن نیازهایشان مربوط می‌شود(۶). تحقیقات زیادی با تأکید بر اهمیت و چگونگی رعایت حقوق بیمار انجام و منجر به تدوین قوانین و آیین‌نامه‌های متعددی شده است اما برای رعایت حقوق بیمار، صرفاً تدوین و صدور بخشنامه، قطعنامه، آیین‌نامه و بیانیه کفایت نمی‌کند و در کنار آن باید آموزش‌های لازم به ارائه‌دهندگان

خدمات، بیماران و خانواده آن‌ها ارائه گردد تا بتوانند در امر درمان و مراقبت نقش مؤثری داشته باشند(۷). عظیمی و همکاران با انجام پژوهشی در زمینه تعیین آگاهی ارائه‌دهندگان خدمت به این نتیجه رسیدند که میزان آگاهی ارائه‌دهندگان خدمت در سطح متوسط است و بین نمره آگاهی و متغیرهای زمینه‌ای از جمله سن، درآمد، وضعیت تأهل، تعداد نوبت‌های هفتگی و رشته تحصیلی آن‌ها ارتباطی وجود ندارد(۹). پژوهش فرضی‌ان‌پور و همکارانش نشان داد که بیشترین میزان رعایت حقوق بیمار از دیدگاه ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی(۶۳/۵ درصد) مربوط به استاندارد «محرمانگی اطلاعات بیمار»، کمترین میزان رعایت(۲/۶ درصد) مربوط به استاندارد «احترام به حریم خصوصی بیمار» است. به‌طور کلی، ۹ درصد ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی اعتقاد داشتند که استاندارد «شناسایی، حمایت و بهبود حقوق بیمار» رعایت نمی‌شود، ۴۲/۵ درصد اعتقاد به رعایت نسبی و ۴۸/۵ درصد اعتقاد به رعایت کامل حقوق بیمار داشتند. به عقیده ۲۵/۹ درصد از ارائه‌دهندگان «آگاه‌سازی بیمار از حقوق خود» رعایت نمی‌شد، ۳۰ درصد معتقد به رعایت نسبی و ۴۴ درصد معتقد به رعایت کامل بودند. «حق مشارکت خانواده بیمار در درمان» از نظر ۳۶/۵ درصد ارائه‌دهندگان به‌طور کامل رعایت می‌شد، ۵۸/۸ درصد معتقد به رعایت نسبی و ۹/۸ درصد معتقد به عدم رعایت بودند. «رضایت آگاهانه بیمار» از دیدگاه ۴۵/۹ درصد ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی به‌طور کامل و ۳۶/۵ درصد به‌طور نسبی رعایت می‌شد و ۱۷/۷ درصد معتقد به عدم رعایت آن بودند. «حق مشارکت بیمار در تحقیق و پژوهش» از منظر ۳۰/۸ درصد ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی اصلاً رعایت نمی‌شود، ۴۲/۵ درصد اعتقاد به رعایت نسبی و ۲۶/۷ درصد اعتقاد به رعایت کامل آن داشتند. و در نهایت، «حق اهداء عضو» به اعتقاد ۲۸/۸ درصد از ارائه‌دهندگان اصلاً رعایت نمی‌شد، ۳۱/۶ درصد معتقد به

مقالات (یا چکیده آن‌ها) مرتبط از کلیدواژه‌های فارسی و انگلیسی و با ترکیب کلمات مهم، اصلی و حساس مانند Patient's Right in Iran, Patient's Right, Patient Bill of Right Iran, Bill of Right و ترکیب فارسی «حقوق بیمار» استفاده شد.

معیارهای انتخاب و ارزیابی کیفیت مقاله‌ها

در ابتدا لیستی از عناوین و چکیده‌ی تمام مقالات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی یادشده توسط پژوهشگر تهیه شد و به‌منظور تعیین و انتخاب عناوین مرتبط، به‌صورت مستقل مورد بررسی قرار گرفتند. با بررسی و مطالعه‌ی عناوین مستندات، نام مؤلف یا مؤلفین، سال انتشار، شماره و نام مجله، موارد تکراری حذف شدند و پس از مطالعه دقیق متن مقالات، موارد مرتبط انتخاب شدند پس از مشخص شدن مقالات مرتبط، ارزیابی کیفیت مقالات با استفاده از چک‌لیست STROBE¹ که یک چک‌لیست استاندارد است (۸)، تعیین گردید. این چک‌لیست شامل ۴۳ بخش متنوع بوده و جنبه‌های متنوع روش‌شناسی پژوهش شامل روش‌های نمونه‌گیری، اندازه‌گیری متغیرها، تحلیل آماری و اهداف مطالعه را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. در این چک‌لیست با احتساب ۱ نمره برای هر بخش، حداقل امتیاز قابل کسب، نمره‌ی ۴۰ و حداکثر آن نمره‌ی ۴۵ در نظر گرفته شد. در نهایت مقاله‌هایی که حداقل امتیاز (۴۰ نمره) داده شده به سؤالات چک‌لیست را کسب کرده بودند، به مطالعه وارد شدند. داده‌های مقالات مورد مطالعه در قالب نام نویسنده، اول، مکان مطالعه، سال انتشار، هدف مطالعه، حجم نمونه، روش نمونه‌گیری، ابزار و مقیاس سنجش، گروه سنی و جنسی، حیطه‌های مورد بررسی، بررسی میزان آگاهی و رعایت حقوق بیمار استخراج شدند.

رعایت نسبی و ۴۰/۶ درصد معتقد به رعایت کامل بودند (۱۳).

مرور مطالعات پیشین مبتنی بر جستجوی اولیه الکترونیکی در پایگاه‌های اطلاعاتی بیانگر آن است که در خصوص میزان آگاهی و رعایت حقوق بیماران از دیدگاه ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی، پژوهش‌های مختلف و متنوعی در ایران انجام شده است اما تناقضات موجود در نتایج این پژوهش‌ها زیاد است که برخی از علاقه‌مندان به این موضوعات و استفاده‌کنندگان از این منابع منتشرشده را دچار تردید و عدم تمرکز می‌نماید و تصویری کلی از ابعاد مسئله را متبلور نمی‌سازد. با این حال، همچنان مطالعات جدیدی با روش‌شناسی مشابه پژوهش‌های قبلی طراحی و اجرا می‌شوند که منابع مادی و غیرمادی قابل توجهی را به خود اختصاص می‌دهند، درحالی‌که با کنار هم قرار دادن و یکپارچه نمودن نتایج مطالعات صورت گرفته می‌توان مطالعه‌ای کاملی انجام داد که درعین حال منجر به کاهش هزینه‌ها به لحاظ زمان و منابع مادی می‌گردد. از این رو، با انجام یک مرور ساختاریافته می‌توان مستندات موجود را استخراج، ترکیب و تصویری کامل‌تر از ابعاد موضوع ارائه نمود.

طبق جستجوهای به‌عمل آمده توسط پژوهشگران، مطالعه‌ی مبسوطی که نتایج مطالعات انجام شده را در کنار هم قرار داده باشد، یافت نشد. از این رو، پژوهش حاضر یک مطالعه مروری ساختاریافته با هدف بررسی میزان آگاهی و رعایت حقوق بیمار از منظر ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی می‌باشد.

روش پژوهش

برای بررسی مطالعات اولیه انجام شده توسط پژوهشگران داخل کشور، از مقالاتی که به زبان‌های فارسی و انگلیسی در مجلات ملی و بین‌المللی موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی Magiran, Iranmedex, SID, Irandoc و Science Direct تا تاریخ ۲۹ دی‌ماه ۱۳۹۳ استفاده شده است. به‌منظور دستیابی به متن کامل

¹. Strengthening the Reporting of Observational Studies in Epidemiology

معیارهای ورود مطالعه

مقالاتی که پس از ارزیابی و کسب امتیاز لازم، میزان آگاهی ارائه دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی از داده بودند، وارد مطالعه مروری شدند.

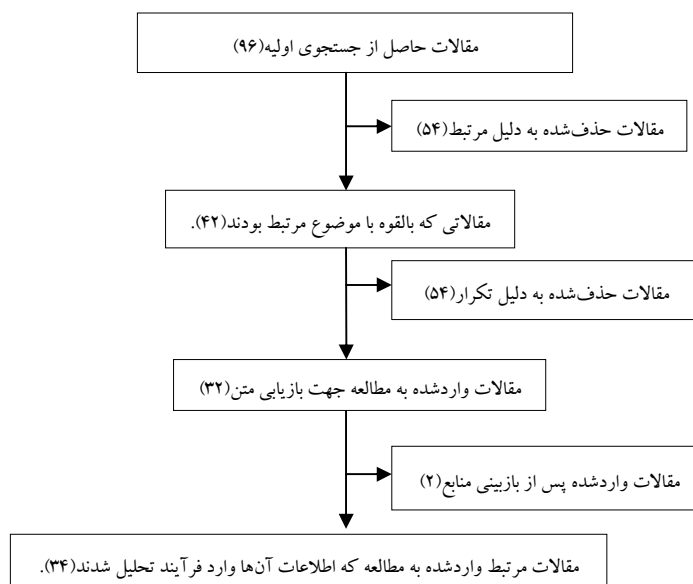
معیارهای خروج

آن دسته از مطالعاتی که براساس چک‌لیست ارزیابی کیفیت، نمره کمتر از ۴۰ کسب نمودند و مطالعاتی جامعه مورد مطالعه آن‌ها غیر از ارائه‌دهندگان خدمت بود یا به مواردی غیر از آگاهی از حقوق بیمار و میزان رعایت حقوق بیمار اشاره نمودند، از مطالعه خارج شدند.

یافته‌ها

در اولین مرحله از جستجو در پایگاه‌های مختلف، تعداد ۹۵ مقاله حاصل از مطالعات پژوهشگران ایرانی به ثبت رسیده در داخل و خارج از کشور یافت شد. در ادامه، پس از مرور عناوین، تعداد ۵۶ مقاله غیر مرتبط از مجموع

حقوق بیمار و میزان رعایت حقوق بیمار از دیدگاه ارائه دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی را مورد بررسی قرار مقالات (با توجه به معیارهای خروج حذف شدند. تعداد ۱۰ مقاله به علت مشابهت در پایگاه‌های اطلاعاتی، تکراری بودند و تعداد ۳۱ مقاله مرتبط وارد مطالعه شدند که با چک‌لیست ارزیابی کیفیت و برخورداری از معیارهای ورود و خروج شرایط ابقاء در مطالعه را دارا بودند. همچنین با جستجو در رفرنس‌های مقالات، ۲ مقاله‌ی مرتبط نیز وارد مطالعه شدند (شکل شماره ۱). از ۳۳ مقاله وارد شده به مطالعه مروری حاضر، ۱۹ مقاله به بررسی میزان آگاهی ارائه‌دهندگان خدمت از منشور حقوق بیمار (۵، ۳، ۱-۲۳-۹)، ۸ مقاله به بررسی میزان رعایت حقوق بیمار از نگاه ارائه‌کنندگان خدمت (۲، ۳۰-۲۴) و ۶ مقاله (۳۶-۳۱) هر دو مقوله را مورد بررسی قرار دادند که خلاصه‌ای از یافته‌های مهم در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

شکل شماره ۱: فلوچارت بررسی و جستجوی مقالات

جدول ۱. ویژگی‌های مطالعات اولیه واردشده به مرور ساختاریافته			
ردیف	نویسنده اول، مکان مطالعه، سال انتشار	هدف، نوع مطالعه، حجم نمونه، روش نمونه‌گیری	نتیجه کلی
۱	محمد عرب، بیمارستان‌های خصوصی شهر تهران، ۱۳۸۷ (۱)	تعیین آگاهی مدیران بیمارستان‌های خصوصی از حقوق بیمار و عوامل مؤثر بر آن، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۳۵ مدیر، نمونه‌گیری سرشماری	۲۳ درصد مدیران بیمارستان‌های خصوصی تهران از سطح آگاهی خوب، ۵۴ درصد سطح آگاهی متوسط و ۲۳ درصد سطح آگاهی ضعیف برخوردار بودند.
۲	نسرین عظیمی، بیمارستان آموزشی منتخب شهر تهران، ۱۳۹۳ (۹)	تعیین آگاهی ارائه‌دهندگان خدمت، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۳۹ دانشجوی گروه مامایی، کارورز زنان و دستیار تخصصی زنان ارائه‌دهنده خدمت، نمونه‌گیری غیر احتمالی در دسترس	۷۷٪ درصد از سطح آگاهی ضعیف، ۷۹٪۵ درصد سطح آگاهی متوسط و ۱۲٪۸ درصد سطح آگاهی خوب برخوردار بودند.
۳	کوکب بصیری مقدم، بیمارستان آموزشی گناباد، ۱۳۸۹ (۱۰)	تعیین میزان آگاهی کارکنان از منشور حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۳۳ نفر از کارکنان گروه پزشکی، نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای دو مرحله‌ای	۱۲٪۱ درصد از سطح آگاهی متوسط و ۸۷٪۹ درصد سطح آگاهی خوب برخوردار بودند.
۴	فریده بحرانی، دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز، ۱۳۹۱ (۱۱)	تعیین میزان آگاهی از اصول اخلاق حرفه‌ای، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۹۷ دندان‌پزشک، نمونه‌گیری تصادفی ساده	۶۱ درصد دندان‌پزشکان از سطح آگاهی متوسطی برخوردار بودند.
۵	زهرا بستانی خالصی، بیمارستان-های دولتی شهر رشت، ۱۳۹۱ (۲)	تعیین دیدگاه بیماران و پزشکان و پرستاران در خصوص ضرورت رعایت منشور حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۲۲ پرستار و ۱۴ پزشک، روش نمونه‌گیری گزارش نشد.	پرستاران و پزشکان به ترتیب با ۸۰٪۵ درصد و ۹۳ درصد معتقد بودند که منشور حقوق بیمار رعایت می‌شود.
۶	علی دواتی، همایش سراسری بازآموزی پزشکان عمومی کشور در تهران، ۱۳۸۹ (۳)	تعیین آگاهی پزشکان عمومی از منشور حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۳۵۱ نفر، نمونه‌گیری غیر احتمالی در دسترس	سطح آگاهی بیشتر پزشکان از منشور حقوق بیمار با ۲۴۰ مورد (۶۷٪۴ درصد) در طیف متوسط قرار داشت. ۱۸ مورد (۵٪۱ درصد) سطح آگاهی خیلی خوب، ۴۹ مورد (۱۴ درصد) سطح آگاهی خوب، ۳۸ مورد (۱۰٪۸ درصد) سطح آگاهی ضعیف و ۶ مورد (۱٪۷ درصد) سطح آگاهی خیلی ضعیف داشتند.
۷	سیده رقیه احسانی، تهران، ۱۳۹۱ (۱۲)	تعیین نیاز آموزشی پرستاران زن در خصوص حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی)، ۱۱۹ نفر، نمونه‌گیری تصادفی	بیشترین میزان آگاهی پرستاران (۸۳٪۱ درصد) در حیطه «حق حفظ حریم شخصی و کسب اطمینان از محرمانه بودن کلیه اطلاعات پزشکی» و کمترین آن (۴۰٪۳ درصد) در حیطه «حق دریافت اطلاعات ضروری در مورد گروه درمانی و ...» بود. در مجموع ۲۰٪۸ درصد آگاهی ضعیف، ۱۶٪۶ درصد آگاهی متوسط و ۶۲٪۶ درصد آگاهی خوبی داشتند.
۸	سید حسن امامی رضوی، تهران، ۱۳۸۵ (۲۵)	تعیین رعایت منشور حقوق بیمار از نگاه بیماران و پزشکان اورژانس بیمارستان امام خمینی تهران/مقطعی (توصیفی)، ۷۰ نفر رزیدنت اورژانس، نمونه‌گیری تصادفی ساده	۱۴٪۳ درصد از پزشکان معتقد به رعایت کامل منشور حقوق بیمار، ۴۸ درصد رعایت متوسط و ۳۷٪۷ درصد رعایت ضعیف بودند.
۹	فرشته فرزین پور، تهران، ۱۳۹۳ (۱۳)	ارزیابی استانداردهای بین‌المللی رعایت حقوق بیمار و خانواده از دیدگاه پرستاران در بیمارستان‌های ایران، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۲۶۳ نفر، روش نمونه‌گیری اشاره نشد.	میانگین و انحراف معیار امتیازات داده شده به استانداردهای بین‌المللی حقوق بیمار در حیطه‌های بیان شده ۲/۳۷±۰/۳۵ می‌باشد.
۱۰	مهناز قلجی، زاهدان، ۱۳۸۹ (۱۴)	تعیین آگاهی و عملکرد پزشکان و پرستاران از رعایت حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۶۳ نفر پزشک و ۱۳۲ نفر پرستار، روش نمونه‌گیری پزشکان به صورت سرشماری و پرستاران به صورت تصادفی طبقه‌ای	میانگین نمره آگاهی پزشکان از حقوق بیمار ۱۲/۲۵±۲/۲۵ معادل ۶۱/۵ درصد و پرستاران ۹/۳۹±۱/۸۹ معادل ۴۴/۷ درصد بود.
۱۱	عاطفه قنبری، رشت، ۱۳۸۵ (۲۶)	مقایسه دیدگاه پرستاران و مربیان پرستاری در مورد رعایت حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی)، تعداد نمونه آماری گزارش نشد، روش نمونه‌گیری سرشماری	اغلب پرستاران (۵۴٪۷ درصد) معتقد بودند که حقوق بیمار در بیمارستان رعایت می‌شود. میانگین و انحراف معیار نمرات کسب‌شده از دیدگاه پرستاران در مورد رعایت حقوق بیمار ۶۰/۵±۹/۱ بود. اغلب مربیان پرستاری (۵۷٪۶ درصد) معتقد بودند که حقوق بیمار رعایت نمی‌شود. میانگین و انحراف معیار نمرات آنها در مورد رعایت حقوق بیمار ۵۲/۳±۱۶/۳ بود.
۱۲	فاطمه حاجی بابایی، اهواز، ۱۳۹۳ (۱۵)	تعیین ارتباط بین میزان آگاهی روان‌پزشکان و دستیاران روان‌پزشکی از حقوق بیماران روانی، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۲۰ نفر، روش نمونه‌گیری سرشماری	میزان آگاهی ۲۵ درصد پزشکان از حقوق بیمار در سطح متوسط و ۷۵ درصد در سطح خوب قرار داشت. ۱۵ درصد اذعان داشتند که میزان رعایت حقوق بیمار در حد متوسط، ۵۵ درصد در حد خوب و ۳۰ درصد در حد عالی قرار دارد.
۱۳	مرضیه حسینیان، همدان، ۱۳۸۴ (۲۷)	تعیین نگرش پرستاران در مورد رعایت حقوق مدجویان در بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی همدان، مقطعی (توصیفی)، ۷۵ نفر، روش نمونه‌گیری غیر احتمالی در دسترس	۸۵ درصد نگرش مثبت، ۶۷٪۷ درصد نگرش مثبت، ۶۴٪۳ درصد نگرش مثبت، ۶۰٪۷ درصد نگرش مثبت

جدول ۱. ویژگی‌های مطالعات اولیه واردشده به مرور ساختاریافته

ردیف	نویسنده اول، مکان مطالعه، سال انتشار	هدف، نوع مطالعه، حجم نمونه، روش نمونه‌گیری	نتیجه کلی
۱۴	سید علی حسینی، تهران، ۱۳۹۱ (۴)	تعیین آگاهی مددجویان و درمانگران توان‌بخشی از منشور حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۲۸ نفر درمانگر، روش نمونه‌گیری سرشماری	سطح آگاهی ۵۳/۶ درصد درمانگران خوب، ۱۴/۳ درصد متوسط و ۳۲/۱ درصد ضعیف بود.
۱۵	سیدعلیرضا جوادی نیا، بیرجند، ۱۳۹۱ (۱۶)	تعیین آگاهی پرستاران بیمارستان‌های آموزشی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند از منشور حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۱۶۱ نفر، روش نمونه‌گیری غیر احتمالی در دسترس	میانگین نمره آگاهی شرکت‌کنندگان در مطالعه در زمینه منشور حقوق بیمار ۵/۷۴ با انحراف معیار ۱/۷۰ معادل ۵۷/۴ درصد بود.
۱۶	حسن جوزی ارکوازی، ایلام، ۱۳۹۰ (۲۸)	تعیین دیدگاه پرستاران و بیماران از رعایت حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۶۰ نفر، روش نمونه‌گیری سرشماری	۷۰ درصد پرستاران با رعایت حقوق بیمار موافق بودند.
۱۷	سید محمود کاظم نژاد، مازندران، ۱۳۹۱ (۲۹)	تعیین میزان رعایت منشور حقوق بیمار از دیدگاه پزشکان و پرستاران شاغل در بیمارستان‌های آموزشی دانشگاه علوم پزشکی مازندران، مقطعی (توصیفی- تحلیلی)، ۴۶۶ نفر، روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی	رعایت کلی حقوق بیماران از دیدگاه پزشکان و پرستاران مورد پژوهش ۳۳/۳ درصد در سطح ضعیف، ۴۹/۶ درصد در سطح متوسط، ۱۶/۲ درصد در سطح خوب و ۰/۹ درصد در سطح عالی بود. میانگین میزان رعایت کلی حقوق بیماران از دیدگاه آنان ۸۳±۰/۷۶ بود.
۱۸	علی محمد مصدق راد، اصفهان، ۱۳۸۳ (۳۲)	تعیین میزان آگاهی بیماران و پزشکان نسبت به حقوق بیمار و میزان رعایت آن در بیمارستان شهید بهشتی اصفهان، مقطعی (توصیفی)، ۳۰ نفر، روش نمونه‌گیری سرشماری	میانگین نمره تعدیلی آگاهی پزشکان از حقوق بیماران ۰/۹۰±۰/۱۲ از ۱ امتیاز بود، ۳۲/۷ درصد پزشکان از آگاهی در حد ضعیف، ۷/۴ درصد از آگاهی در حد متوسط، ۱۱/۱ درصد از آگاهی در حد خوب و ۷۷/۸ درصد از آگاهی در حد عالی برخوردار بودند.
۱۹	علیرضا پارساپور، تهران، ۱۳۸۸ (۳۰)	مقایسه نگرش بیماران و پزشکان و پرستاران در خصوص میزان رعایت ابعاد مختلف حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی- تحلیلی)، ۱۴۳ پرستار و ۸۲ پزشک، روش نمونه‌گیری سرشماری	۱) میانگین و انحراف معیار میزان رعایت حقوق بیمار از دیدگاه پزشکان ۸۲/۵±۲/۱۹ (درصد) و پرستاران ۸۷/۱±۱/۸۹ (درصد) ۲) پزشکان ۷۲/۳±۲/۴۸ (درصد)، پرستاران ۷۲/۸±۳/۰۸ (درصد)، پرستاران ۷۰/۸±۲/۰۸ (درصد) ۳) پزشکان ۷۸/۰±۲/۳ (درصد)، پرستاران ۷۲/۰±۲/۶۵ (درصد) ۴) پزشکان ۶۷/۵±۲/۸۶ (درصد)، پرستاران ۶۶/۷±۳/۰۳ (درصد)، پرستاران ۶۰/۷±۳/۰۳ (درصد)
۲۰	میترا پارسا نیا، کرج، ۱۳۸۶ (۵)	تعیین میزان آگاهی پرستاران شاغل در بیمارستان‌های شهرستان کرج از حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی- تحلیلی)، ۱۸۶ نفر، روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی	۲۲/۳۸ درصد پرستاران از حقوق بیمار آگاهی داشتند که در سطح پایینی بود.
۲۱	ام سلیمه رودی رشت آبادی، کرمان، ۱۳۹۲ (۳۳)	تعیین آگاهی از منشور حقوق بیمار و میزان رعایت آن از دیدگاه پرستاران، مقطعی (توصیفی)، ۲۸۸ نفر، روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای	میانگین نمره کل آگاهی شرکت‌کنندگان از منشور حقوق بیمار ۰/۶۸±۰/۱۹ معادل ۶۸ درصد و میانگین نمره رعایت منشور حقوق بیمار ۰/۹±۰/۶۵ بود.
۲۲	امیر واحدیان عظیمی، مشهد، ۱۳۹۰ (۳۴)	تعیین آگاهی پرستاران از حقوق بیمار و میزان رعایت آن، مقطعی (توصیفی- تحلیلی)، ۴۸۶ پرستار، روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای	۰/۲ درصد آگاهی متوسط، ۴۵/۳ درصد آگاهی خوب، ۵۴/۵ درصد آگاهی عالی داشتند. ۱/۳ درصد رعایت حقوق بیمار را متوسط، ۳۷/۳ درصد خوب و ۶۲/۴ درصد عالی عنوان کردند.
۲۳	محمد امیری، شاهرود، ۱۳۸۶ (۱۷)	تعیین میزان آگاهی و نگرش پزشکان و پیراپزشکان در خصوص منشور حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی- تحلیلی)، ۲۰۰ نفر، روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی سیستماتیک	میانگین نمرات آگاهی ۱۶/۳۸ از ۲۰ معادل ۸۱/۹ درصد بیانگر آگاهی خوب و میانگین نمرات نگرش ۱۷/۰۹ از ۲۰ بیانگر نگرش مثبت
۲۴	نسرین رضایی، زاهدان، ۱۳۸۹ (۱۸)	تعیین آگاهی پزشکان و پرستاران از منشور حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی- تحلیلی)، ۱۳۲ پرستار و ۵۵ پزشک، روش نمونه‌گیری پزشکان سرشماری و پرستاران تصادفی طبقه‌بندی شده	نمره کلی میزان آگاهی پزشکان ۱۵/۱۲±۲/۴۵ معادل ۷۲ درصد و پرستاران ۱۳/۴۵±۲/۳۹ معادل ۶۴ درصد بود
۲۵	فاطمه رنگرز جدی، کاشان، ۱۳۸۵ (۳۱)	تعیین نظرات پزشکان و پرستاران نسبت به منشور حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی)، ۶۲ پزشک و ۲۰۲ پرستار، روش نمونه‌گیری سرشماری	نتایج نشان داد نظر جامعه پژوهش نسبت به کل منشور حقوق بیمار با میانگین امتیاز ۴/۹ در طیف مخالف قرار گرفت و ۷۴/۲ درصد نظر موافق داشتند.
۲۶	اصغر زارعی، تهران، ۱۳۸۶ (۱۹)	تعیین آگاهی مدیران بیمارستان‌های دولتی و خصوصی شهر تهران از حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی- تحلیلی)، ۳۵ نفر مدیر بیمارستان دولتی و ۳۵ نفر مدیر بیمارستان خصوصی، روش نمونه‌گیری سرشماری	۳۴/۵ درصد مدیران بیمارستان‌های دولتی از سطح آگاهی خوب، ۴۸/۵ درصد از سطح آگاهی متوسط و ۱۷ درصد از سطح آگاهی ضعیفی درباره حقوق بیمار برخوردار بودند. در مقابل، ۲۳ درصد مدیران بیمارستان‌های خصوصی سطح آگاهی خوب، ۵۴ درصد سطح آگاهی متوسط و ۲۳ درصد سطح آگاهی ضعیف داشتند.
۲۷	محمد عرب، تهران، ۱۳۸۶ (۲۰)	وضعیت آگاهی مدیران بیمارستان‌های دولتی شهر تهران از حقوق بیمار، مقطعی (توصیفی- تحلیلی)، ۴۶ نفر، روش نمونه‌گیری سرشماری	سطح آگاهی مدیران بیمارستان‌های دولتی تهران درباره حقوق بیمار ۳۴/۵ درصد خوب، ۴۸/۵ درصد متوسط و ۱۷ درصد ضعیف بود.

جدول ۱. ویژگی‌های مطالعات اولیه وارد شده به مرور ساختاریافته			
ردیف	نویسنده اول، مکان مطالعه، سال انتشار	هدف، نوع مطالعه، حجم نمونه، روش نمونه‌گیری	نتیجه کلی
۲۸	محمد عرب، تهران، ۱۳۸۷ (۲۱)	تعیین آگاهی مدیران بیمارستان‌های خصوصی شهر تهران از حقوق بیمار و عوامل مؤثر بر آن، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۳۵ نفر، روش نمونه‌گیری سرشماری	۲۳ درصد از مدیران بیمارستان‌های خصوصی تهران از سطح آگاهی خوب، ۵۴ درصد از سطح آگاهی متوسط و ۲۳ درصد نیز از سطح آگاهی ضعیف درباره حقوق بیمار برخوردار بودند.
۲۹	وینا عجمی قلعه رشیدی، تهران، ۱۳۹۱ (۳۵)	تعیین رابطه آگاهی از حقوق بیمار با میزان رعایت آن در کارشناسان توان‌بخشی مراکز توان‌بخشی بهزیستی، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۶۲ نفر، روش نمونه‌گیری سرشماری	نتایج نشان داد که میانگین نمرات آگاهی کارشناسان توان‌بخشی از حقوق بیمار ۱۱/۸۴ با انحراف معیار ۳/۸۷ و ۳۵/۵ درصد در سطح خوب، ۵۹/۷ درصد در سطح خیلی خوب و ۵/۳ درصد در سطح متوسط بود. میانگین رعایت حقوق بیمار ۷/۷۷ با انحراف معیار ۲/۴۰ به دست آمد که میزان رعایت حقوق بیمار، ۷۹ درصد در سطح متوسط، ۱۳/۶ درصد در سطح ضعیف و فقط ۸/۵ درصد در سطح خوب بود.
۳۰	اسماعیل محمدنژاد، تهران، ۱۳۹۱ (۲۲)	تعیین میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیمار / مقطعی (توصیفی)، ۱۵۶ نفر، روش نمونه‌گیری تصادفی	بیشترین میزان آگاهی پرستاران (۹۵/۵۱ درصد) در حیطه «حق حفظ حریم شخصی و کسب اطمینان از محرمانه بودن کلیه اطلاعات پزشکی» و کمترین (۳۳/۹۷ درصد) آن نیز در حیطه «حق دریافت اطلاعات ضروری در مورد گروه‌درمانی، میزان تعرفه و پوشش بیمه‌ای مقصد در صورت اعزام به سایر مراکز درمانی» بود.
۳۱	خدیجه نصیریانی، یزد، ۱۳۸۲ (۳۶)	تعیین ارتباط میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیمار با میزان رعایت آن در بیمارستان‌های شهر یزد، مقطعی (همبستگی)، ۲۸۰ نفر، روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای	۵۷/۲ درصد پرستاران سطح آگاهی خوب، ۴۱/۴ درصد متوسط و ۱/۴ درصد آگاهی ضعیف داشتند. میانگین و انحراف معیار نمره آگاهی ۱۲/۶۱±۳۰/۳ بود که در سطح خوب قرار می‌گیرد. نظر پرستاران در مورد رعایت حقوق بیمار، ۵۳/۲ درصد در حد متوسط و ۱/۸ درصد در حد عالی بود. میانگین و انحراف معیار رعایت حقوق بیمار ۹/۸۴±۲/۶۰ بود.
۳۲	محمود نکویی مقدم، کرمان، ۱۳۹۳ (۳۷)	تعیین میزان آگاهی و رعایت حقوق بیمار در مراکز جراحی محدود کرمان، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۲۴ نفر، روش نمونه‌گیری سرشماری	آگاهی ۸۷/۵ درصد پرستاران در سطح خوب بود. ۶۷/۳ درصد پرستاران عقیده داشتند که رعایت حقوق بیمار در سطح مطلوب است.
۳۳	عباس هوشمند، تهران، ۱۳۸۵ (۲۳)	تعیین میزان آگاهی پرستاران شاغل در بیمارستان‌های آموزشی شهر تهران از حقوق بیمار و عوامل تسهیل‌کننده رعایت این حقوق از دیدگاه آن‌ها، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۵۵۴ نفر، روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی	نتایج نشان داد که ۹۵/۵ درصد پرستاران از سطح آگاهی بالایی برخوردار بودند. عوامل تسهیل‌کننده رعایت حقوق بیماران از دید پرستاران به سه گروه عوامل سازمانی، عوامل کارکنان و عوامل مربوط به دریافت‌کنندگان خدمات تقسیم شد.
۳۴	مرجان رسولی، قم، ۱۳۹۲ (۲۴)	تعیین میزان آگاهی و نگرش پزشکان، پرستاران و بیماران در خصوص منشور حقوق بیماران در بیمارستان‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی قم در سال ۱۳۹۰، مقطعی (توصیفی-تحلیلی)، ۳۰۰ نفر (۲۶ پزشک، ۷۸ پرستار و ۱۷۹ بیمار)، روش نمونه‌گیری پزشکان و پرستاران غیراحتمالی در دسترس	آگاهی و نگرش در خصوص منشور حقوق بیماران در پرستاران به ترتیب ۲۵/۲۲ و ۶۳/۲۱ نمره و در پزشکان ۲۱/۵۱ و ۶۰/۵۷ نمره بود. ۸۲/۱ درصد و ۵۹ درصد پرستاران به ترتیب دارای آگاهی و نگرش بودند. ۳۸/۵ درصد پزشکان هم دارای آگاهی و نگرش متوسط بودند (p<۰۰۱).

تا ۷»، «۰/۵۱ تا ۰/۷۵»، «۶ تا ۱۰»، «۰/۳۴ تا ۰/۶۶»، «۸ تا ۱۴»، «۱۲ تا ۲۲» و «۱۰ تا ۲۰» بیانگر سطوح متوسط، گزینه‌های «بالتر از ۲۳»، «۱۰ تا ۱۵»، «۱۱/۳۳ تا ۱۷»، «میانگین به علاوه ۱ تا ۲ انحراف معیار»، «۳ امتیاز»، «۱۵ تا ۲۱»، «۱۹ تا ۲۸»، «۸ تا ۱۰»، «۰/۷۶ تا ۰/۸۵»، «۱۱ تا ۱۴»، «۰/۶۷ تا ۱»، «۱۱ تا ۱۵»، «۵ تا ۱۱»، «۲۰ تا ۳۰» بیانگر سطوح خوب، گزینه‌های «میانگین به علاوه ۲ انحراف معیار»، «بیشتر از ۹۹/۷۶»، «۰/۸۶ تا ۱»، «۱۶ و بالاتر» و «۱۲ تا ۱۸» بیانگر سطوح خیلی خوب بود. در مطالعات مربوط به میزان رعایت منشور حقوق بیمار گزینه «۲۸» بیانگر سطح خیلی ضعیف، گزینه‌های «کمتر از ۴۷/۲۵»، «۱ تا ۲/۹» و «صفر تا ۵» بیانگر سطوح ضعیف، گزینه‌های «۴۷/۲۶ تا ۷۳/۵»، «۳ تا ۴» و «۶ تا ۱۰» بیانگر سطوح متوسط، گزینه‌های «۸۵ تا ۱۱۲»، «۷۳/۶ تا ۹۹/۷۵»، «۴/۱ تا ۵» و «۱۱ تا ۱۶» بیانگر سطوح خوب و گزینه‌های «۱۱۳ تا ۱۴۰» و «بیشتر از ۹۹/۷۶» بیانگر سطوح خیلی خوب بود.

۷- از ۳۳ مطالعه انجام شده ۱۸ مطالعه (۵۴/۵۴ درصد) مربوط به دیدگاه پرستاران در مورد آگاهی و رعایت حقوق بیماران بوده است. ۱۱ مورد (۳۳/۳۳ درصد) مربوط به دیدگاه پزشکان، ۴ مورد (۱۲/۱۲ درصد) مربوط به آگاهی مدیران بیمارستان‌های خصوصی و دولتی بوده است و در بین این مطالعات، سایر موارد هم به میزان کمتری در بین کارشناسان توان‌بخشی، دندان‌پزشکان، روان‌پزشکان و سایر ارائه‌دهندگان خدمت بوده است.

۸- متوسط آگاهی ارائه‌دهندگان خدمت از منشور حقوق بیمار از ۵/۱ درصد در مطالعه دواتی و همکاران (۳) تا ۹۵/۵ درصد در مطالعه هوشمند و همکاران (۲۳) در تغییر بوده است و همچنین میانگین رعایت منشور حقوق بیمار از ۱/۸ درصد در مطالعه نصیریانی و همکاران (۳۵) تا ۹۳ درصد در مطالعه بستانی خالصی و همکاران (۲) متغیر بوده است. به عبارت دیگر، در ۲۴ مطالعه‌ای که به سنجش میزان آگاهی پرداختند سطح آگاهی ارائه‌دهندگان خدمت تنها در ۱۱ مورد، ضعیف (کمتر از ۳۳/۳ درصد)، علاوه بر سطوح متوسط و خوب و سطح

۱- سن: دامنه‌ی سنی جمعیت مورد مطالعه از ۲۰ سال شروع و به بالاتر از ۶۰ سال ختم شده است. در اغلب مطالعات، جمعیت مورد مطالعه در دامنه سنی ۵۰-۴۰ سال قرار داشتند. در چند مطالعه نیز گروه سنی گزارش نشد و در بسیاری از موارد نیز به ارائه میانگین سنی جمعیت مورد مطالعه بسنده شد.

۲- جنسیت: در میان ارائه‌دهندگان خدمت، اغلب مدیران مرد بودند و اغلب پرستاران را زنان تشکیل می‌دادند. در برخی از مطالعات نیز جنسیت گزارش نشد. ۳- نوع مطالعه: تمامی مطالعات از نوع مقطعی (توصیفی-تحلیلی) بودند به جز مطالعه نصیریانی و همکاران (۳۵) که به صورت همبستگی انجام شد و این مطالعات در فاصله سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۸۲ صورت گرفته‌اند. ۴- ابزار سنجش: ابزار سنجش مطالعات انجام شده، پرسشنامه‌ای مبتنی بر منشور حقوق بیمار بود که تعداد سؤالات مربوط به سنجش میزان آگاهی، ۲۸-۱۵ مورد و تعداد سؤالات مربوط به سنجش میزان رعایت حقوق بیمار ۱۰ الی ۲۸ مورد، متغیر بود.

۵- حیطه‌های مورد بررسی از منشور حقوق بیمار: در اغلب مطالعات انجام شده حیطه‌هایی از قبیل (۱) آگاهی بیمار از حقوق خود، (۲) حق انتخاب، (۳) حق رازداری و حفظ حریم شخصی، (۴) حق احترام، (۵) حق امتناع، (۶) حق مراقبت و درمان صحیح و (۷) حق اعتراض مورد بررسی قرار گرفتند.

۶- نحوه سطح‌بندی براساس امتیاز: در مطالعات مربوط به میزان آگاهی ارائه‌دهندگان خدمت از منشور حقوق بیمار گزینه‌های «کمتر از ۰/۲۵»، «۱۷- تا ۱۰-»، «میانگین منهای ۲ انحراف معیار» بیانگر سطوح خیلی ضعیف، گزینه‌های «صفر تا ۱۱»، «صفر تا ۵»، «صفر تا ۵/۶»، «میانگین منهای ۲ انحراف معیار»، «۱ امتیاز»، «صفر تا ۷»، «صفر تا ۹»، «صفر تا ۰/۲۵ تا ۰/۵»، «۱- تا ۰/۳۳»، «۳- تا ۹-»، «کمتر از ۱۰» بیانگر سطوح ضعیف، گزینه‌های «۱۲ تا ۲۲»، «۵ تا ۱۰»، «۵/۶۷ تا ۱۱/۳۲»، «میانگین به علاوه منهای ۱ انحراف معیار»، «۲ امتیاز»، «۸ تا ۱۴»، «۱۰ تا ۱۸»، «۴

توسط Sirinskiene و همکاران در لیتوانی در مورد اهمیت حق محرمانگی در مورد بیماران HIV مثبت نشان داد که حق محرمانگی این بیماران نباید به سبب اطلاع دادن به همسر بیمار یا پرستاران آنها نقض شود (۴۱). منشور حقوق بیمار شامل ارائه مناسب و به موقع کیفیت خدمات

مراقبت‌های بهداشتی با حفظ حریم و شان و منزلت بیماران می‌باشد (۴۲)، در این راستا یک مطالعه کیفی با نگرش و برداشت کادر درمانی از حقوق بیماران در بیمارستان‌های دولتی کاتالونیا نشان می‌دهد که حق دریافت اطلاعات و احترام به اتونومی بیمار از دید پرستاران و بیماران، مهم‌ترین رکن حقوق بیمار محسوب می‌شود (۴۳).

با توجه به نقش مهم همه ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی (اعم از پرستاران، پزشکان، روان‌پزشکان، مدیران و...) در رعایت منشور حقوق بیمار و ارتقاء آگاهی در بین آن‌ها، می‌بایست به این مهم بیشتر توجه شود و با شناخت شکاف‌های موجود در عدم اجرای مناسب این منشور، راهکاری مناسب جهت افزایش آگاهی جامعه ارائه‌دهنده خدمت یافت. با توجه به اینکه میزان آگاهی مدیران در بیمارستان‌های خصوصی تهران، ۵/۳۴ درصد خوب و در بیمارستان‌های دولتی ۲۳ درصد برآورد شده است (۱۹،۲۰)، این میزان آگاهی پایین است چون آشنایی کامل مدیران بیمارستان‌ها با اصول و مبانی حقوق بیمار امری ضروری است، آگاهی مدیران می‌تواند سبب برنامه‌ریزی‌های آتی برای تهیه بهتر امکانات، تجهیزات و فرآیندهایی شود که خواسته‌های قانونی بیماران را تحقق بخشد و باعث جلب رضایت آن‌ها شود. چون یکی از شاخص‌های ارزیابی عملکرد مراکز درمانی میزان رضایت بیماران است. برخورد اخلاقی مناسب ارائه‌دهندگان خدمات درمانی در زمینه‌های مختلف از ارتباط اولیه در زمان پذیرش تا رعایت حریم بیماران، آگاه ساختن آن‌ها از روند اقدامات درمانی و رعایت منشور حقوق بیمار که

آگاهی در ۲۴ مطالعه مربوط به سنجش آگاهی بالاتر از متوسط (۳۳/۳ درصد) گزارش شد.

۹- در میان ۱۵ مطالعه‌ای که به میزان رعایت حقوق بیمار پرداختند ۱۴ مورد (۹۳/۳ درصد) معتقد بودند که منشور حقوق بیمار رعایت می‌شود.

بحث

در این مطالعه با استفاده از مرور ساختاریافته و ضوابط پژوهش مختص به آن، یافته‌های ۳۳ مطالعه اولیه که به بررسی میزان آگاهی (از) و میزان رعایت منشور حقوق بیمار از دیدگاه ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی پرداختند، در کنار هم گردآوری شد. این یافته‌ها نشان داد که سطح آگاهی ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی از منشور حقوق بیمار ۴۵/۱ درصد خوب، ۳۵/۲۸ درصد متوسط و ۱۹/۶۲ درصد ضعیف است. همچنین عقیده ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی بر این بود که منشور حقوق بیمار به میزان ۶۵/۲ درصد در بیمارستان‌های کشور رعایت می‌گردد.

در پژوهش ویس نیز مشخص شد که ۸۷ درصد پزشکان نسبت به حقوق بیماران شان اطلاعات و آگاهی دارند (۳۷). در حالی که مطالعه دیگر در پاکستان نشان داد که اعضای گروه جراحی آگاهی ضعیفی در مورد حقوق بیماران و اخلاق پزشکی دارند (۳۸).

توجه به این نکته ضروری است که در کشور ما منشور حقوق بیمار در سال ۱۳۸۱ تدوین و جهت اجرا ابلاغ گردید اما نتایج تحقیقات انجام شده در کشور و سنجش میزان آگاهی ارائه‌دهندگان خدمت بیانگر عدم اجرای مناسب منشور حقوق بیمار است (۳۰). چون تدوین و ایجاد قانون به تنهایی دلالت بر اجرا و رعایت حقوق بیماران ندارد و در برخی مطالعات هم تفاوت نظرات در مورد رعایت منشور حقوق بیماران از نظر پزشکان و پرستاران وجود دارد (۳۹). نتایج پژوهشی در لیتوانی نشان داد که بیشتر کارکنان پزشکی در مورد حقوق بیمار فقط خوانده یا شنیده بودند (۴۰)؛ اما پژوهشی دیگر

بیمار شناسایی و روز به روز احترام به حقوق آنها افزایش یابد. از این رو تدوین برنامه منسجم آموزشی در قالب ضمن خدمت به دفعات مکرر، توانمند نمودن کارکنان، برقراری سیاست‌های نظام‌های ارائه خدمات بر اساس حقوق بیمار، ارتقاء آگاهی‌های عامه به حقوق بیمار، برقراری حقوق بیمار با معیار بوم‌شناختی، تدوین قوانین حق برخورداری از سلامت، آگاه‌سازی همراهان بیمار به حقوق واقعی بیماران، تدوین برنامه‌های حق مشاوره بیمار در فرآیند درمانی و ... جهت افزایش سطح آگاهی ارائه‌دهندگان خدمات سلامت تا سطح قابل قبول در ایران بایستی مدنظر سیاست‌گذاران سلامت قرار گیرد.

زیرمجموعه‌ای از اخلاق پزشکی است، سبب برقراری ارتباط مناسب‌تر کادر درمان با بیماران می‌شود که این امر خود زمینه اعتماد بیماران به آنها و همکاری بهتر بیمار با ارائه‌دهندگان خدمات درمانی می‌شود و نتیجه آن تسریع در روند تشخیص و درمان بیماری است و این چرخه، روند دستیابی به رضایت بیماران و بهبود شاخص‌های درمانی را تسریع می‌کند.

می‌توان نتیجه گرفت که بستر مناسب برای رعایت حقوق بیماران و همچنین افزایش آگاهی هم در نیروهای ارائه‌دهنده خدمت و هم مدیران بیمارستان‌ها وجود دارد که می‌توان با توجه بیشتر به مطالعات در این زمینه و ارائه راهکارهای مناسب، عوامل تسهیل‌کننده رعایت حقوق

References:

1. Arab M, Zarei A. Managers' awareness of patients' rights of private hospitals in Tehran and its determinants. *Payesh*. 2008; 8(1): 25-30.
2. Bostani Khaledi Z, Masole S, Abedinzade M. Evaluation of the Patients, Doctors and Nurses View Points about Patient Bill of Rights in Rasht Public Hospitals. *JFUMS*. 2012; 2(2):91-95
3. Davati, A. mortaz, SS. Azimi, A. Soleimani, S. Consider General Physicians' awareness about patient rights. *Bimonthly-Scientific Research Daneshvar Medicine*. 2011; 18 (91): 81-88.
4. Hosseini S.A. Akbar Fahimi N. Gharib M. Farzad M. Therapist and Client Awareness of "Client's Rights" in Rehabilitation Centers of the University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences. 2012; 13(4):28-36.
5. Parsinia M, Godarzi M, Babae Gh. Study on the patient's right knowledge of employed nurses in karaj hospitals. *Journal of Urmia Nursing and Midwifery Faculty*. 2007; 5(2): 1-6.
6. Goic G. This time to think about patients' right. *Rev Med Chi*. 2008; 8(12): 1361-1363.
7. Florin, J. Ehrenberg, A. Ehnfors, M. Patient participation in clinical decision-making in nursing: A comparative study of nurses' and patients' perceptions. *Journal of Clinical Nursing*, 2006; 15(12): 1498-1508.
8. Von Elm E, Altman DG, Egger M, Pocock SJ, Gotsche PC, Vandembroucke JP. The Strengthening the Reporting of Observational Studies in Epidemiology (STROBE) statement: guidelines for reporting observational studies. *Prev Med*. 2007; 45(4): 247-251.
9. Azimi N, Kiini M, Ahmadi M, Alavi Majd H. Awareness of midwifery 'students, medical interns women and gynecologist students about medical ethics standards in department of labor, chosen hospitals training of Tehran in 2011. *Medical Ethics*. 2014;7(28): 51-69.
10. BasiriMoghadam K, BasiriMoghadam M, Moslem A, AjamZibad H, Jamal F. Health Providers and Patients' Awareness on Patient Bill of Rights and Its Observing Rate in an Educational Hospital in Gonabad. *Ofogh-e-Danesh J Gonabad Univ Med Sci*. 2011; 17(2): 45-54.
11. Bahrani F, Farzin M, Nozari L. Shiraz dentists' knowledge of professional ethics. *J Med Ethics Hist Med*. 2012; 5(6): 69-80.
12. Ehsani kohikheili R, Mohammadnejad E, Salari A, Shariat E, Shamsi A. Educational needs of woman nurses to patients right. *Medical Ethics*. 2012; 6(12): 25-38.
13. Farzianpour F, Hosseini Sh, Salmani Arani S, Bakhtiari A. Evaluation of international standards of patient and family rights (PFR) from chief nurses' point of view in hospitals of Iran. *Pensee Journal*. 2014;76(6): 372-382.

14. Ghaljeh M, Zakeri Z, Rezaee N, Abedzadeh R. physicians and nurses awareness and function about patients' rights charter in Zahedan. Iranian Journal of Medical Ethics and History. 2010; 3 (3):69-75.
15. Hajibabae F, Razie J, Zare K, Haghighi M. Awareness of and respect for the rights of the patients with psychological disorders in view of psychiatrists. The Iranian Journal of Medical Law. 2014; 8(29): 77-99.
16. Javadyneya SA, Najafysemnani M, GHanbarzadeh N, Sorgi S. Survey of nurses' knowledge of patients' bill of rights in Birjand University of Medical Sciences during 2011. Journal of Education and Ethics in nursing. 2013; 2(2):29-36.
17. Amiri M, Sadeghi E, Nazemi S. Physicians' and Paramedical Personnel's Level of knowledge and Attitude about Patients' Prism Ethics in Medical University of Shahrood Hospitals in year 2006. Journal of Medical Sciences, Islamic Azad University of Mashhad. 2007; 3 (11): 151-157.
18. Rezaee N, Ghalje M, Ghaljaei F, Rezaei N. Awareness of Patient Rights Charter In Nurses and Physicians of Zahedan University of Medical Sciences in 2009; Iranian Journal of Forensic Medicine. 2009; 14(4): 241-246.
19. Zarei A, Arab M, Akbari F. Managers' knowledge on patient rights in Tehran hospitals. The Journal of Qazvin Univ of Med Sci. 2007; 11(3): 65-71.
20. Arab M, Zarei A. Administrators' knowledge of patients rights at governmental hospitals in Tehran. Journal of Health Administration. 2007; 10 (27):7-12
21. Arab M, Zarei A. Patient rights: knowledge of managers of private hospitals. Payesh, 2009, 8(1): 25-30.
22. Mohammad Nejad E, Begjani J, Abotalebi Gh, Salari A, Ehsani SR. Nurses awareness of patients rights in a teaching hospital. J Med Ethics Hist Med. 2011; 6:19; 67-82.
23. Hooshmand A, Joolae S, Mehrdad N, Bohrani N. Nurses' information and their view points about patient rights and practical facilitators in clinical nurses: viewpoint regarding patient rights in Tehran teaching hospitals. Hayat. 2006;12(4):57-66.
24. Emami Razavi H, Asadi Khalili N, Saiidi A, Shidfar F. An evaluation of adherence to the patients' rights charter among patients and physicians at the emergency department of Imam Khomeini hospital, Tehran. Daru. 2006; Suppl 1: 17-20.
25. Ghanbari A, Khaleghdoost T. Comparison of nurses' and instructors' views about continuum of patient's rights in Rasht Hospitals. Iranian Journal of Nursing Research. 2006; 1(1): 35-40.
26. Hasanian M. Nurses' attitude to observance of patient rights in Hamedan hospitals. Journal of Esfahan research in nursing and midwifery. 2005; 27(3): 8-21.
27. Jozi Arakozi H, Asktorab T, Abasi M, Delpishe A. Patients and Nurses' attitude to observance of patient rights in educational hospitals of Ilam. Medical Ethics. 2009; 5(17): 89-104.
28. Kazemnezhad S, Hesamzadeh A. Implementation of Patients' Bills of Rights by Physicians and Nurses from Their Colleagues' Points of View in Educational Hospitals of Mazandaran University of Medical Sciences. J Mazandaran Univ Med Sci. 2013; 22 (97):216-223.
29. Parsapour A, Mohammad k, MalekAfzali H, Alaedini F, Larijani B. Attitudes of patients, physicians and nurses of Educational, selected private and public hospital about necessity of provision of Patient's Right Charter. J Med Ethics Hist Med. 2009; 3(1): 64-53.
30. Rangrazjeddi F, Rabiee R. A study on the attitude of physicians and nurses of Kashan Hospitals about the charter of patients' right 2003. Feyz. 2006; 10 (3): 40-46.
31. Mossadegh Rad A, Esna Ashari P. Patients and physicians awareness of patient rights and its implementation at Beheshti Hospital in Isfahan. Iran J Med Educ. 2004;4(1):45-54.
32. Roudi rasht abadi O, Borhani F, Abbaszadeh A. awareness of nurses about patients right and effective factor in Kerman. in Iranian Journal of Medical Ethics and History. 5(17): 37-62.
33. Vahedian Azimi A, Ghasem Kashani S, Avazeh A, Sepehri Nia M, Rohani M. Awareness of Nurses about Patients' Rights and the Extent They Respect It. Nursing Mid wifery Care J. 2011; 1 (1):55-63.
34. Ajami Ghaleh-Rashidi V, Foroughan M, Hosseini MA. The relationship between

- knowledge and observance of patients' rights in rehabilitation centers of Tehran. Quarterly Journal of Sabzevar University of Medical Sciences. 2012; 19(3):296-303.
35. Nasiriany KH, Salemi S, Salman Yazdy N, Hosseini F. How nurses respect patients right in hospitals of Yazd. IJN. 2002; 15 (32 and 33):8-14.
36. Nekoei Moghaddam M, Amiresmaeili MR, Ghorbaninia R, Sharifi T, Tabatabaie S. Awareness of Patients' rights charter and respecting it from the perspective of patients and nurses:A study of limited surgical centers in Kerman city, The Iranian Journal Of Bioethics. 2013; 4(11): 31-56.
37. Weiss G. Patient rights: who should know what? Medical Economics. 2002; 7: 125-123.
38. Shiraz B, Shamim MS, Ahmed A. Medical ethics in surgical wards: knowledge, attitude and practice of surgical team members in Karachi. Indian Journal of Medical Ethics. 2005; 2: 94-96.
39. Salimi G, Yarmohammadiyan MH, Balochestani M. Patient rights awareness and respect by staff health centers in Isfahan. Health Info Manag. 2006; 3(2): 63-79.
40. Danute D, Jurgita V, Ramune K, Irja H. Awareness and practice of patients right law in Lithuania. BMC Int Health Hum Rights 2006; 6(10): 698-708.
41. Siegal G, Siegal N, Weisman Y. Physicians' attitudes toward patients' right legislation. Med law. 2006; 20(1):63-78.
42. Abedi Gh, Azimehr L, Rostami F, Mohammadi S. Applying a Model of Patient's Right in the State Hospital, Sari, Iran. International Journal of Collaborative Research on Internal Medicine & Public Health. 2012; 4(2):103-110.
43. Mohammad Nejad E, Begjani J, AbotalebiGh, Salari A, Ehsani SR. Nurses awareness of patients rights in a teaching hospital. J Med Ethics Hist Med. 2011, 4:2.

سوالات

۱- بهره‌مندی از خدمات نظام سلامت، مستلزم کدام مورد ذیل است؟

الف) دانش

ب) آگاهی

ج) شناخت موقعیت

د) همه موارد

۲- کدام یک بخش عمده‌ای از رضایتمندی بیماران در مراکز درمانی شامل می‌شود؟

الف) رعایت حقوق آنان توسط ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی

ب) شناخت موقعیت بیماران از وضعیت درمانی

ج) ارائه خدمت سریع و فوری به بیماران

د) توجه به نیازمندی‌های بهداشتی بیماران توسط ارائه‌دهندگان خدمت

۳- کدام یک دوره بستری بودن در بیمارستان را افزایش می‌دهد؟

الف) آگاه نمودن بیماران توسط ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی

ب) سهیم نمودن بیماران در تصمیم‌گیری بهداشتی درمانی

ج) محترم شمردن حقوق بیماران

د) عدم توجه به دانش و آگاهی بیمار

۴- جنس غالب در ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی درمانی کدام می‌باشند؟

الف) جنس مؤنث

ب) جنس مذکر

ج) هر دوی یک نسبت

د) بخش بهداشتی جنس مؤنث، بخش درمانی جنس مذکر

۵- کدام مورد در مورد حقوق بیماران صحیح می‌باشد؟

الف) تمامی پزشکان از حقوق بیمار دانش کافی دارند.

ب) حقوق بیماران در تمامی دنیا یکسان می‌باشد.

ج) ایران در اجرای مناسب منشور حقوق بیمار موفق بوده است.

د) دنیا در تلاش برای اجرای مناسب حقوق بیمار است.

۶- در چه سالی منشور حقوق بیمار در ایران تدوین شده است؟

الف) ۱۳۸۰

ب) ۱۳۸۱

ج) ۱۳۸۲

د) ۱۳۸۳

۷- منشور حقوق بیمار زیرمجموعه ..... است.

الف) شرح وظایف

ب) اخلاق پزشکی

ج) عملکرد

د) ارزیابی

۸- کدام یک در مورد رعایت حقوق بیماران در بیمارستان‌ها صحیح می‌باشد؟

الف) رعایت حقوق بیمار در مورد محدوده سنی بالای ۲۰ سال می‌باشد.

ب) رعایت حقوق بیمار فقط بایستی توسط پرستاران رعایت شود.

ج) پزشکان تنها کسانی هستند که باید در مورد حقوق بیمار کاملاً مطلع باشند.

د) همه ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی درمانی بایستی بر منشور حقوق بیمار واقف باشند.

۹- در کدام یک از گزینه‌های ذیل ضروری است حقوق بیمار به‌طور مطلوب اجرا شود؟

الف) بیمارستان‌های دولتی

ب) بیمارستان‌های خصوصی

ج) هر دو مورد

د) هیچ کدام

۱۰- کدام یک از موارد ذیل در رعایت حقوق بیمار دارای بیشترین اهمیت است؟

الف) محرمانگی اطلاعات بیمار

ب) احترام به حریم خصوصی بیمار

ج) آگاه‌سازی بیمار از حقوق خود

د) همه موارد